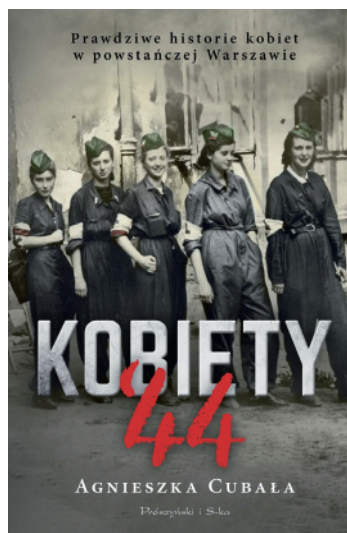

Agnieszka Cabała, *Kobiety 44. Prawdziwe historie kobiet w powstańczej Warszawie*, Prószyński Media sp. z o.o., Warszawa 2020, ss. 424

Zacznę od przedstawienia autorki książki Agnieszki Cabały, która interesuje się historią powstania warszawskiego. Początek zainteresowania tym tematem wziął się od napisania książki *Ku wolności... Międzynarodowe, polityczne i psychologiczno-socjologiczne aspekty Powstania Warszawskiego*¹. Dodatkowo można wspomnieć, że autorka pracowała w Muzeum Powstania Warszawskiego, co więcej zredagowała zagadnienia do *Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powstania Warszawskiego*². Do innych jej prac należą: *Sten pod pachą, bimber w szklance, dziewczyna i...*

*Warszawa. Życie codzienne powstańczej Warszawy*³, *Skazani na zagładę? 15 sierpnia 1944. Sen o wolności a dramatyczne realia*⁴, *Igrzyska życia i śmierci. Sportowcy w Powstaniu Warszawskim*⁵. Warto wspomnieć, że za upowszechnienie tematu otrzymała nagrodę Klio i odznakę Zasłużony dla Warszawy⁶.

Analizowana publikacja przedstawia spojrzenie kobiet na powstanie warszawskie. Bez ich historii wiedza o tych wydarzeniach nie byłaby pełna, ich wspomnienia dają bowiem odmienne spojrzenie na wydarzenia z sierpnia-września 1944 r.. Książka przedstawia emocje, doświadczenia i losy kobiet, o których do tej pory nie mówiono, bo towarzyszył im strach sprawiający, że nie chciały dzielić się widmem przeszłości.

Bohaterkami książki są: Małgorzata Damińska-Lorentowicz, Alina Janowska, Irena Kwiatkowska, Danuta Szaflarska, Beata Tyszkiewicz, Krystyna Zachwatowicz-Wajda; poetki i pisarki: Maria Dąbrowska, Maria Kownacka, Anna

¹ A. Cabała, *Ku wolności... Międzynarodowe, polityczne i psychologiczno-socjologiczne aspekty Powstania Warszawskiego*, Warszawa 2003.

² *Ilustrowanej Encyklopedii Powstania Warszawskiego*, pod. Red. P. Rozwadowski, Warszawa 2006

³ A. Cabała, *Sten pod pachą, bimber w szklance, dziewczyna i...* Warszawa. *Życie codzienne powstańczej Warszawy*, Warszawa 2015.

⁴ A. Cabała, *Skazani na zagładę? 15 sierpnia 1944. Sen o wolności a dramatyczne realia*, Warszawa 2016.

⁵ A. Cabała, *Igrzyska życia i śmierci. Sportowcy w Powstaniu Warszawskim*, Oświęcim 2018.

⁶ Nagroda KLIO – nagroda przyznawana od 1995 za wybitny wkład w badania historyczne. Inicjatorem fundatorem nagrody jest Porozumienie Wydawców Książki Historycznej. Nagroda wręczana jest w ramach Targów Książki Historycznej. Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nagroda_Klio [dostęp: 26.11.2022]; Odznaka honorowa „Za Zasługi dla Warszawy” – odznaka honorowa z czasów PRL, ustanowiona 12 stycznia 1960 i nadawana przez Radę Narodową Miasta Stołecznego Warszawy osobom fizycznym, zespołom, instytucjom i przedsiębiorstwom za szczególne zasługi dla miasta. Po 1989 roku zastąpiła ją odznaka Zasłużony dla Warszawy, kontynuowana od 2017 pod nazwą Odznaka Honorowa Zasłużonego dla Warszawy. Zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Odznaka_honorowa_%E2%80%99E2%80%99Zas%C5%82ugi_dla_Warszawy%E2%80%99D [dostęp 26.11.2022]; <https://lubimyczytac.pl/autor/15212/agnieszka-cubala> [dostęp: 26.11.2022].

Świrszczyńska; Hanna Brzezińska – „słownik okupowanej Warszawy”, Natalia Sendys – „królowa kanałów”, czy łączniczka-strzelec – Wanda Traczyk-Stawska.

Zwracając uwagę na bazę źródłową oparta na źródłach drukowanych, warto dodać, że dodatkowo zawiera ona niepublikowane wspomnienia. Ponadto została wzbogacona o film *Inny Świat* w reżyserii Doroty Kędzierzawskiej z 2012 roku, nie zabrakło też informacji ze stron internetowych, współcześnie najpopularniejszego nośnika informacji. Kluczowe okazały się także relacje rodzin uczestniczek powstania. Jeśli chodzi o konstrukcję pracy jest ona poprawna. Zawiera wstęp, zakończenie, bibliografię oraz rozdziały. Każdy rozdział to sprawy z życia codziennego, o których obecnie mówi się otwarcie, w przeciwieństwie do okresu minionego. Dodatkowym atutem publikacji jest fakt, że została wzbogacona o fotografie, co moim zdaniem dodaje realizmu, ale też wzbudza emocje w czytelniku.

Przechodząc do treści książki. Do jej zalet można zaliczyć przejrzystości i prostotę przekazu, co sprawia, że czyta się ją przyjemnie. Kobiety wspominają, o tym aby dać im możliwość opowiedzenia o swojej krzywdzie. Nie mówiono wtedy o gwałtach, ale o bestialstwie. Nie opisywano tych wydarzeń a kobiety nie chciały ich poruszać, bo było to dla nich bolesne przeżycie. Nie chciały myśleć o tym, że zginą, gdyż przeszywało ich głębokie uczucie strachu. „Spotkania ze śmiercią w powstańczej Warszawie były tak częste, że stały się elementem codzienności” (s. 194). Jednak sama śmierć nie była aż tak przerażająca, najgorsze było dla nich zostanie rannym, co dla wielu z nich oznaczało bezsilność i uzależnienie się od pomocy innych (s. 229). Myślę, że takie myślenie jest obecne również w dzisiejszych czasach choć można go rozpatrywać w innym kontekście niż wojna. Kobiety wspominają, że ważnym dla nich punktem życia w ówczesnej Warszawie była potrzeba mówienia o pracy w szpitalach, ale to miejsce wzbudzało w nich uczucie smutku, co było związane z pacjentami, którym nie można było pomóc.

Uważam, że ciekawym wątkiem są wspomnienia dotyczące wyglądu. Anna Jakubowska, ps. Paulinka wspominała, że „nie obca była im płocho, lekka dziewczęcość, w której liczyło się to, by przywoicie wyglądać, ale i nie przynieść wstydu chłopakom ze swojego oddziału. Dodała również, że ta dbałość o strój pomagała im trzymać fason i ... nie złamać się psychicznie” (s. 313).

Inną interesującą myślą podjętą przez autorkę jest temat ciąży. Dziś jej przebieg jest łatwiejszy, są lepsze warunki porodu. Natomiast ówczesnie brakowało wielu rzeczy, m.in. lekarstw, czy środków dezynfekujących. Problemem była nawet utarta pokarmu w wyniku stresu. Cudała opisuje wspomnienia Janiny Lewickiej, która 15 sierpnia urodziła syna „Poród (...) to było coś niesamowitego. Dzisiaj kobiety tak się pieszczą, a czy tam, była mowa o jakimś strachu, jakiejś obawie? Urodzę, nie urodzę, urodziła” (s. 261).

Wojna pozbawiała ludzi życia, często też stawali się oni niepełnosprawni w wyniku obrażeń jakich dostali w czasie walk. „Byłam przytomna – obie ręce miałam bezwładnie, po głowie, twarzy i szyi spływała krew. Czułam rany na klatce piersiowej. Przeniesiono mnie natychmiast do szpitala. Dowiedziałam się, że stracę lewą rękę. Pierwsze, o czym pomyślałam, to było: »Nigdy już nie będę mogła tańczyć w balecie«. Byłam przerażona. Co powie matka? Po 3 dniach okazało się, że trzeba amputować także prawą rękę – w wyniku zakażenia zachodziła obawa o moje życie. (...) Do chwili, w której zostałam ranna, nie myślałam, że mogę zginąć. (...)

Gdy leżałam w szpitalu, już po operacjach, zastanawiałam się, jakie będzie moje życie – życie człowieka pozbawionego rąk... Ale nie płakałam. Staralam się o to, by otoczenie nie znało moich prawdziwych myśli i uczuć” (s. 319–320). Trudno wyobrazić sobie co czuje osoba, która słyszy takie informacje od lekarzy – strach, przygnębienie, a nawet brak chęci do życia. Życie osób niepełnosprawnych jest bardzo ciężkie ale mimo to cieszą się życiem. Współcześnie na pewno tym ludziom jest łatwiej funkcjonować, spełniać swoje marzenia, w czasie powstania istniało tylko jedno marzenie ocalić życie swoje oraz bliskich.

Warto mieć na uwadze, że słuchanie wspomnień ludzi, którzy przeżyli powstanie przyprawia o dreszcze. „A ja do dziś widzę Powstanie. Po 70 latach. Widzę każdą ulicę. Widzę, gdzie czyhał na nas gołębiarz. Widzę, jak giną chłopcy. Jak giną biegające, aby ich ratować, dziewczęta. Wszystko widzę... (s. 372)⁷. Obraz powstania jest głęboko zakorzeniony w bohaterkach biorących w nim udział, jest to pewien wyraz traumy, ponieważ człowiek walczył o życie, a teraz żyje jako wolny człowiek, a z drugiej strony może czuć dumę – to właśnie dzięki ich postawie, nasze społeczeństwo cieszy się życiem bez wojny.

Książkę Agnieszki Cabały *Kobiety 44. Prawdziwe historie kobiet w powstańczej Warszawie* polecam. Pokazuje ona bowiem codzienność, doświadczenia kobiet, które żyjąc w tamtych czasach stawiały czoła problemom i miały siłę oraz odwagę pokazać nam powstańczą Warszawę oczami kobiet. Autorka podeszła do tematu z respektem, stworzyła publikację, która wciąga oraz porusza emocje.

Dominika Majek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Bibliografia

- Cabała Agnieszka, *Ku wolności... Międzynarodowe, polityczne i psychologiczno-socjologiczne aspekty Powstania Warszawskiego*, Warszawa 2003.
- Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego, pod. red. Piotra Rozwadowskiego, Warszawa 2006.
- Cabała Agnieszka, *Sten pod pachą, bimber w szklance, dziewczyna i... Warszawa. Życie codzienne powstańczej Warszawy*, Warszawa 2015.
- Cabała Agnieszka, *Skazani na zagładę? 15 sierpnia 1944. Sen o wolności a dramatyczne realia*, Warszawa 2016.
- Cabała Agnieszka, *Igrzyska życia i śmierci. Sportowcy w Powstaniu Warszawski*, Oświęcim 2018.

FILMOGRAFIA

- Inny Świat*, reż. Dorota Kędzierzawska, Polska 2012

NETOGRAFIA

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Nagroda_Klio
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Odnazna_honorowa_%E2%80%9EZas%C5%82ugi_dla_Warszawy%E2%80%9D
- <https://lubimyczytac.pl/autor/15212/agnieszka-cubala>

---

⁷ Zob. też: B. Wachowicz, *Bohaterki powstańczej Warszawy. My musimy być mocne i jasne*, Sport i Turystyka – Muza, Warszawa 2014, s. 688.